

Az emberi erőforrás, mint tőketényező¹

Laáb Ágnes *

Összefoglalás

Az emberi tényezőnek van egy passzív oldala, ez az emberi tőke, és van egy aktív oldala, ez az emberi erőforrás. Tőke és erőforrás nem szinonim fogalmak. Míg az egyik, a tőke a lehetőség, az esély akár tulajdonosa, akár birtokosa számára, addig a másik, az erőforrás már a hasznosítás feltételét adja. A lehetőségek és a feltételek megléte együtt adja azt a mozgásteret, ahol az emberi tényező az újratermelési folyamatban hasznosulni képes. A célérést biztosító emberi tőke hiánya legalább olyan probléma egy cég számára, mint a meglévő emberi erőforrások kihasználatlanul hagyása.

Human resource as capital (Summary)

Human factor has a passive side which is the capital, and has an active side which is the human resource. Capital and resource are not identical definitions. While one of them, capital is a possibility, the chance for the owner who possesses, the other, resource is the conditions of use. Together conditions and possibilities give the leeway where human factor can be recycled in later use. The unused human capabilities are at least as important problems for a company as the lack of capable human capital.

*"Ha majd a szellem napvilága
Ragyog minden ház ablakán:
Akkor mondhatjuk, hogy megálljunk,
mert itt van már a Kánaán!"
Petőfi*

A versenyelőny megszerzésének egészen a kilencvenes évekig a legbiztosabb eszköze az volt, ha a tulajdonos a rendelkezésére álló szabad tőkéjét, a cég működtetéséért felelős vezető pedig a vállalat rendelkezésére bocsátott tőkét a legtermelékenyebb területre tudta irányítani. Ez két irányból volt elérhető: egyrészt ha az új technológiát minél gyorsabban anyagi javakká tudták konvertálni, másrészt, ha kiválóan tudtak gazdálkodni a pénzügyi eszközökkel.

A versenyelőny az emberi tényezőben van

A tudásalapú gazdaság (knowledge based economy) a szemünk láttára formálódik és növekszik. A tudás középpontba helyezése igazából a legutolsó évtized fejleménye. A Microsoft piaci előretörése napjainkban haladja meg a General Motors-ét. A

¹ Jelen írás a korábbi "Emberi erőforrás, mint tőketényező" című konferenciaelőadásom (Jövőképek – vállalati stratégiák Konferencia, BME Vezetőképző Intézet, 1999. december 9) nélmileg átdolgozott változata. A cikkben foglalt gondolataimat ma is szinte változatlan formában magaménak vallom, figyelembe véve persze, hogy a 2000-ben még újdonságsszámba menő jelenségek ma már természetesnek, sőt meghaladottnak tűnnek. Az emberi tőke, emberi erőforrás fogalmakat árnyaltabban tartalommal szellemi tőke és szellemi erőforrás néven használom, és mint a szellemi vagyon két oldalát értelmezem.

Az eredeti cikk megírásának apropója a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Vezetőképző Intézetének 10 éves, és e szellemi műhely publikációkban tárgyiasult szellemi termékeinek állandó fórumot nyújtó "Vezetéstudomány" c. folyóirat 40 éves születésnapja. Saját korábbi munkáimra támaszkodva ebből az alkalomból az elmúlt 10 év publikációi közül 9 témába vágó szakcikket találva tisztelgek a többször megújult Vezetéstudomány előtt. Fentiekon kívül igyekeztem áttekinteni az utóbbi néhány év témakörben írott munkáit, amelyek közül különösen összecsengenek nézeteim Szabó Katalin és Bihari István gondolataival, amelyekre ezért sok helyen utalok. (Szabó1998, Bihari 1999)

* PhD, kandidátus, egyetemi docens, BME GTK Pénzügy- és Számvitel Tanszék email: laabagnes@gmail.com

Microsoftnak csupán 2,4 milliárd alaptőkéje van, amelyet a részvénytőkepiac 220 milliárdra értékel. A vállalat fizikai értelemben csak egészen „minimálisan létezik”. Körülbelül 12 milliárdja van készpénzben, beruházásokban, más társaságokban való részesedés formájában, gyártelepekben és felszerelésekben. A különbség szabadalmakban, szerzői jogokban, kereskedelmi titkokban, márkákban, vevőlistákban és 25 ezer alkalmazottja agyában fekszik

Egy OECD-jelentés szerint a leggazdagabb országokban a GDP mint-egy felét a tudásiparok adják, és – ami még érdekesebb – *tíz* munkahelyből *nyolcat* a tudásiparban hoznak létre. Jelzésértékű az is, hogy már nem bankár, olajmágnás vagy acélbáró, hanem a Microsoft szoftver-birodalom tulajdonos-elnöke, Bill Gates a világ leggazdagabb embere, akinek vagyona majdnem 20 milliárd dollár. Mindez bizonyítékul szolgálhat arra, hogy a versenyelőny-elérés hagyományos eszköztára felett eljárt az idő: a XXI. század igazi versenyelőnye a nem anyagi javak mobilizálási és hasznosítási képességén áll, vagy bukik.

Az új sikerhordozók:

- a képességfejlesztés,
- a fogyasztói kapcsolatok alakítás,
- az innovatív termékek és szolgáltatások létrehozás,
- az egyedi, magas minőségű termékek és szolgáltatások, alacsony költséggel, rövid átfutási idővel való előállítás,
- alkalmazottaink képességeinek kiaknázása, illetve
- a modern információs technológia, rendszerek, adatbázisok alkalmazása.

A tudásalapú gazdaság olyan rendszer, amelyben nemcsak a szűkebben vett tudásiparok, hanem valamennyi gazdasági szegmens növekedését lényegileg a tudásátruházás eredményessége határozza meg. A tudásalapú társadalomban a tudás, a képesség és a tenni akarás válik a legfontosabb társadalmi és értékteremtő hatótényezővé, azaz a termelési tényező maga az ember, s így a gazdasági versenyképesség már elsősorban a humán források minőségétől függ.

De hogyan számszerűsítsük?

A számviteli elszámolási gyakorlat ma még adós az emberi tényező számbavételével, annak mind erőforrás, mind beruházási vonatkozásaival. Úgy tűnik, a materiális javak számbavétele sokkal egyszerűbb, mint a virtuális javaké és a szellemi tőkéé. A költségek mérése meglehetősen kézenfekvő, annál kevésbé megfoghatók azonban a hasznok. (Szabó, 1998)

A mindennapi gyakorlatban a beruházások az emberi és a fizikai tőkébe *egymás alternatíváiként* jelentkeztek. A kétféle tőke közötti választás érdekében mindig is szükség volt - ha nem is tudományosan megalapozott, de a hétköznapi döntéseket megkönnyítő kalkulációt elvégzésére - az emberi tőke értékének megbecsülésére. Gondoljunk például azokra a visszaemlékezésekre, amikor parasztcsaládok gyerekei elmesélik, hogy a család kitanította őket, és cserében le kellett mondaniuk a rájuk jutó földről vagy annak egy részéről! E döntésekben a családok azt vették figyelembe, hogy az iskolázás éppúgy jövedelmet fog hozni a jövőben, mint a föld - az iskolázást beruházásnak tekintették. (Varga, 1998)

Az emberi tényezővel kapcsolatos számbavételi anomáliák kiküszöbölése, és a nyugtalanító kérdések megválaszolása azonban nehezen halogatható tovább:

- Ne engedjük, hogy a cégérték egyre nagyobb hányadát kitevő erőforrás és tőkeelem - mérési módszerek híján - kimarad a látó körünkől!
- Elfogadhatatlan, hogy ne rendelkezünk biztos információval arról, hogy mekkora egy cégnél beinvestált emberi tőke - értékben kifejezve, - és mekkora ennek a ténylegesen kihasznált és mekkora a paragon heverő része?
- Tűrhetetlen, hogy nincs jó válaszuk arra, mekkora az emberi erőforrás bővítésére, fejlesztésére fordított pótlólagos beruházás összege, és időről-időre mekkora vagyonszűrés következik be az emberi erőforrás optimalizálásának elmaradása miatt?
- Tudnunk kell, mekkora egyáltalán egy cég emberi tőke megtartó képessége, támasztanak-e vele kapcsolatban hozamkövetelményt, és ha ez elmarad, az így keletkezett opportunity cost kinek hiányzik?
- Végül tarthatatlan, hogy a tudásalapú gazdaságban közelítő értéken se tudjuk azt, hogyan generálja a befektetett emberi erőforrás a cég teljesítőképességét, mekkora a tényleges tárgyiasult és a cég szakembereinek tudásában, tapasztalatában, együttműködési képességében felhalmozott tudástőke?!

Az emberi tőke, mint esély

Tőkének nevezzük azokat a termelt javakat, amelyeket - tőkealakban, működő-tőkeként, vagy különböző erőforrások formájában a tulajdonos a cég rendelkezésére bocsátott. E tőkejavak hosszabb, vagy rövidebb idő alatt adják bele értéküket a termelési-szolgáltatási folyamatba. Eközben - annak ellenére, hogy el/felhasználják azokat, tönkremennek, elavulnak, - képesek a saját bekerülési értéküknél magasabb hozamot produkálni, biztosítva ezzel saját pótlásukon túl a többelhozamot is mind a tőkebefektető, mind az állam, mind a cég számára.

Az emberi tőke ezzel szemben igen speciális tőke és specialitása éppen az emberi jellegéből fakad. Az emberi tőke részint az egyén felhalmozott tudásából és tapasztalatából, részint a veleszületett és/vagy kifejlesztett képességeiből - köztük az érzelmegazdagságából (rossz esetben sivárságából), - részint tenni akarásából áll. E tőkeelemek az egyén immanens velejárái, nem választhatók el tulajdonosuktól, így eladhatatlanok, elajándékozhatatlanok, kisajátíthatatlanok.

A természeti és más erőforrásokkal szemben a hozzáértő agy a tőkének sokkal kívánatosabb formája azért is, mivel az emberi tőkét nem értéktelenítheti el egy válság olyan könnyen, mint a bankbetéteket, az agy nehezen lopható el, és nem is költhető el meggondolatlanul. Sajátos az emberi tőke hozamtermelő képessége is: a begyakorlottság, a jártasság, a szerzett tapasztalat révén az idő előrehaladtával jellemzően nem csökken, hanem növekszik, az intenzív igénybevétel erőnlétét, edzettségét fokozza, míg kímélése berozsdásodáshoz, leépüléshez vezet. Akkor avul látványosan, ha mellőzik (munkanélküliség, kényszernyugdíjazás) vagy ha rosszul használják (alacsonyabb, vagy magasabb felkészültséget, képességet, érettséget igénylő munkakörben). (Laáb, 1994, 1995)

Az emberi tőke flow elemei (ismeret, érzelem, tapasztalat, akarat) nem fogynak el, és nem is lesznek értéktelenebbek attól, ha többen "fogyasztják", sőt attól teljesebben ki igazán, ha minél többen használják, átadják, megosztják őket, azaz nem szűkösen állnak rendelkezésre!

Természetesen ennek nem mond ellent, hogy az egyénileg felhalmozott tudás, képesség és tapasztalat arra is lehetőséget biztosít, hogy az egyént monopóliumhelyzetbe hozza másokkal szemben. (Bögel, 1999)

Igaz is meg nem is, hogy az emberi tőke használati ideje legfeljebb tulajdonosa aktív élettartamával egyenlő. Praktikusan igaz. Ugyanakkor az is tény, hogy az emberi tőke képes túlélni tulajdonosát részint a hátrahagyott tárgyasult szellemi termékeiben, részint példamutatásával, szellemi kisugárzásával, tudása átörökítésével gazdagíthatja az egyetemes emberi kultúrát.

Az ember munkaerejének, fizikai erőnlétének megőrzése, tudása és képességei kiteljesítésébe való befektetés beruházásként való értelmezésének elméleti alapjai ma már nyilvánvalók. Lehetetlen felsorolni az e témakörben véleményt alkotó kutatók és műveik népes táborát. Különösen nehéz vállalkozás lenne hozzájárulásukat ismertetni és értékelné e munka keretében.² Az emberi tőke elméletének képviselői szerint az emberek oktatás, képzés révén beruházásokat végeznek saját termelőképességükbe. Ezek a beruházások *növelik termelőképességüket, termelékenységüket* és így munkájuk piaci értékét. Ezért jövőbeli keresetük magasabb lesz. A beruházások az emberi tőkébe nem szorítkoznak a formális oktatásra. Minden olyan befektetés, amely javítja a termelőképességet, az emberitőke-beruházásnak tekinthető. Például, amikor pénzért veszünk igénybe egészségügyi szolgáltatásokat, akkor is legalább részben emberi tőkébe fektetünk. A vásárlások beruházásjellege független attól, hogy a költségeket az egyének, a vállalatok vagy az állam állja-e.

Mint bármely más tőkejóságra, az emberi tőkére is jellemző, hogy létrehozása különböző időpontokban költségekkel jár, és ettől különböző időpontokban ad hozamot. Az emberi tőkébe történő befektetés ugyanakkor annyiban speciális, mivel megszerzéséhez az egyénnek más erőforrásai mellett idejének egy részét is be kell fektetnie, tehát időt és pénzt áldoz a jelenben a *jövőbeli* - pénzbeli és nem pénzbeli - *haszon* reményében.

Egy nemzet emberi tőke beruházásainak eredménye képességpotenciál formájában áll rendelkezésre. A képességpotenciál és egy ország gazdasági sikerei között szoros összefüggés van. A tudástőkét a fejlett államok jelentőségének megfelelő súllyal kezelik és láthatóan egyre nagyobb részt vállalnak át a megszerzése, megtartása, fejlesztése érdekében szükséges áldozatokból.

- A skandináv vállalatok az utóbbi időben publikálni kezdték a szellemi tőkájukra vonatkozó adatokat, amelyeket kiemelkedően fontosnak tartanak a beruházók

²Szemléleti közelfűtésük eredetisége miatt hármat emelünk ki e művek közül:

Schultz, T.W.: Beruházás az emberi tőkébe. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983.

Bródy András: Lassuló idő. KJL, 1983.,

Kopátsy Sándor: A közgazdaságtan válságának áttekintése.

Megjelent: A fogyasztói társadalom közgazdaságtana c. kiadványban. Privatizációs Kutatóintézet, 1993. 30.o.

meggyőzése, illetve helyes ítéletük kialakítása szempontjából. (*Global Networking* [1997] 4–5. o.).

- Finnország hatalmas területén kevesen élnek – egy-egy iskolában sok helyütt alig tízen tanulnak, egy-két tanár felügyelete mellett. Iskolabezárás és körzetesítés helyett azonban a gyerekek helyben hagyásával és a számítógépek, a távközlés fejlesztésével érik el, hogy az oktatásban a tananyagok és az információk cseréje hatékonyan, nemzetközi kitekintéssel valósuljon meg.
- Az USA és sok ázsiai ország mindent megtesz azért, hogy az innovációs folyamatot segítse. Az Egyesült Államokban különösen az egyetemi kutatásokhoz nyújtott állami segítséggel, civil és hadi megrendelésekkel, kutatási konzorciumok létrehozásának és működtetésének finanszírozásával segítik az ország innovációs potenciálját.
- Az évi 8-10 %-os gazdasági növekedést felmutató Malajzia évi négy milliárd dollárt költ diákjai külföldi oktatására, és ezt az összeget modernizációs befektetésként kezeli.
- A szintén igencsak prosperáló Dél-Koreában 1963-ban még a nemzeti össztermék 0,24 %-át, 1990-ben viszont már (az EU-középmezőnynek megfelelő) 1,86 %-át fordították a kutatási szektorra.
- Tajvanon, Szingapurban -- és egyre inkább Kínában is -- a legtehetségesebbeket a legkiválóbb külföldi egyetemekre küldik állami segítséggel tanulni, majd végzés után korszerűen berendezett innovációs parkokban, központokban, rangos kutatási és fejlesztési munkákkal várják vissza őket. (Szabó, 1998)
- Óriási esélyt jelent Magyarország számára is, hogy szellemi tőkénk a jövő húzóágazata. Országunk sikeresen megőrizte azt a pozícióját, melynek révén joggal érdemelte ki a "szellemi tőkében gazdag" minősítést. Számos területen, az ország lélekszámát messze meghaladó mértékben járultunk hozzá új tudományos eredmények létrejöttéhez. Teremtő humántőkénket korábban szinte minden világbanki tanulmány elismerte, és a pozitív meglepetések kategóriájában szerepelt a magyar "Human resources" kategória értékelése.

Az emberi erőforrás, mint veszély

Az egyének önálló, szabad akarattal rendelkező személyiségek, egyedi érték és érdekelvadásokkal. Elmondható ezért, hogy a fizikai erőforrásokkal, mint tőkehordozókkal szemben az emberi erőforrás összetett és kiszámíthatatlan. Előfordulhat, hogy az egyén fizikai és szellemi erőnlétét messze meghaladó teljesítményt produkál, mint ahogy az sem ritka, hogy mélyen az elvárható átlag alatt teljesít.

- Hiába tehetséges valaki, ha nincs kedve, módja, vagy lehetősége dolgozni.
- Az igyekezet dicséretes. Ám önmagában kevés, ha a feladat ellátásához hiányzik a szükséges ismeret, esetleg tapasztalat.
- Szándék, tudás és tapasztalat sem elegendő akkor, ha a feladat nem "egyszemélyes" vagy bonyolultsága, vagy a megoldásra szűkösen rendelkezésre álló idő miatt, ám a közös munkavégzéshez hiányzik a résztvevők

-
- együttműködési, kommunikációs, vagy konfliktuskezelő képessége. Akadály lehet az is, ha az egyéni érdektörekvések megakadályozzák a csapatszinergia létrejöttét.
- Akkor is kárba vész a mind a befektetett tudás és tapasztalat, mind a ragyogó képességek, ha az egyén öpusztító módon mindent megtesz saját fizikai és szellemi állóképessége "amortizálása" érdekében.
 - Egyszerű igazság, hogy a cégnek legtöbbet árthat az ellenérdekelt ember - különösen akkor, ha erős pozícióban van a cégnél. Annál többet árthat a vállalkozásnak a cégtől elfordult ember, minél nagyobb hasznot hozott, amikor még annak javára fejtette ki képességeit.
 - Azt is tény, hogy az emberi tőke nem a cég vagyona, és hiába ér kincset, nem zárhatjuk trezorba, a "két lábon járó" cégvagyon bármikor kisétálhat a kapun, átsétálhat a konkurenciához, tetemes kárt okozva.

Ha a piac szereplői megfelelő *tudás-kultúrában* élnek: azt tapasztalják, hogy a tudás birtokosait megbecsülik, a tudás átadását bátorítják és jutalmazzák, másokat segítve, tudásukat átadva saját céljaikat is könnyebben megvalósíthatják, jó tudás-átadóként maguk is könnyebben hozzáférhetnek mások szakértelméhez.

Minden egyén saját személyében felelős azért, hogy a benne szunnyadó képességet kibontsa, tudását folyamatosan fejlessze, és tehetségével, tudásával és tenni akarással igyekezzen "nyomot hagyni", azaz befektetése ne csak saját egyéni boldogulását szolgálja, hanem váljon termelőerővé a kisebb nagyobb közösségek számára.

Legalább akkora a felelőssége abban, hogy másokat is legjobb tudásával segítsen, de - minimumkövetelményként - legalább ne akadályozzon ugyanezen cél elérésében!

Hangsúlyozva az egyén személyes felelősségvállalását, ne hallgassuk el, hogy rajta kívülálló okokból is bekövetkezhet a tőkevesztés, hiszen az emberi erőforrás azokat az egyéni képességeket, adottságokat is magában foglalja, amelyek az adott foglalkoztatási körben, társadalmi-gazdasági közegben részben, vagy egészen kihasználatlanul maradhatnak. (Tóthné, 1997)

A *tudásstock*, a már meglévő ismeretek gyorsan átértékelődnek, vagy inkább értéküket veszítik, miközben egyre nagyobb a verseny a *tudásflow*, vagyis az *újonnan keletkező* tudás eléréseért. E tudásflow-hoz való hozzáférés sohasem kizárólag az egyének ügye, hanem mindig csoportoké, *közösségeké*. (Eliasson, 1988)

Joggal lehetünk büszkéek Nobel-díjasainkra. A kérdés azonban az, hogy a ma még rendelkezésünkre álló szellemi erőforrásokat "mennyire (milyen hatásokkal) leszünk képesek az ország gazdasági felemelkedése, az életminőség javítása, vagyis a társadalom alapvető érdekeit szolgálatába állítani? Milyen helyet foglalunk el, és milyen szerepet töltünk be az uniós országok bővülő mezőnyében?

Ideje lenne azonban eltöprengeni a következőkön:

- Miért van az, hogy szellemi elitünk legkiválóbb képviselői között olyan sok a sértett, megalázott, fizikailag és lelkileg összeroppant ember, akik a végső kiutat a reményvesztettségéből csak az öngyilkosságban találják meg?

- Eddigi történelmünk során miért nem tudtuk legkiválóbb elméinket, teljesítményeinket országunk érdekében hasznosítani³?

NÉV	SZAKTERÜLET	DÍJAZÁS ÉVE
Lénárd Fülöp	Fizikai	1905
Bárány Róbert	élettani illetve orvosi	1914
Zsigmondy Richárd	Kémiai	1925
Szent-Györgyi Albert	élettani illetve orvosi	1937
Hevesy György	Kémiai	1943
Békésy György	élettani illetve orvosi	1961
Wigner Jenő	Fizikai	1963
Gábor Dénes	Fizikai	1971
Wiesel, Elie	Béke	1986
Polanyi, John C.	Fizikai	1986
Oláh György	Kémiai	1994
Harsányi János	Közgazdasági	1994

■ 1.TÁBLÁZAT: A MAGYAR, ILLETVE A MAGYAR SZÁRMAZÁSÚ NOBEL-DÍJASOK

- Miért nem tudunk nagyon értékes és ugyanakkor roppant érzékeny, törékeny szellemi tőkénkre jobban vigyázni?
- Miért oly kevésbé becsüljük meg élsportolóinkat, olimpiai bajnokainkat, mindazokat, akik nemzetünknek dicsőséget és elismerést szereztek, amikor az erkölcsi elismerés, a tisztelet még pénzbe sem kerül?

Fel kellene végre hagyni a szellemi tőkéhez fűződő üres szólamokkal. És főleg az illúziókkal. A hasznosításra kell a figyelmet és az energiát fordítani. Hiszen ebben a gazdaság minden szereplőjének egymásra át nem hárítható feladatai vannak. Két terület van, ahol a *tudás átadása és átvétele* különösen intenzív, és amelyek így az átlagosnál is érzékenyebbek a tudástranszfer hatékonyságára. Az egyik az *oktatás*, a másik az *üzleti szféra*." (Bihari, 1999)

Vigyázzunk jobban arra, ami (még) miénk!

"A külföldön dolgozó vagy kivándorolt magyar kutató, szakember nagy kincs. Közös bennük, hogy megszállott művelői tudományuknak, s ezért mindenre képesek. Az USA, a világ elsőszámú agyimportőre spongyaként szívja magába az ilyen embereket.

³ Akik rászolgáltak volna a díjra: Eötvös Loránd; Polányi Mihály; Szilárd Leó; Kármán Tódor; Teller Ede (Beck, 1998)

Kiszivattyúzza tehetségüket, gátlástalanul magáévá teszi szellemi kapacitásukat, áron alul vásárolva meg a munkaerejüket." (Bonifert, 1994) ⁴

Nem kell azonban Amerikáig futni ahhoz, ha az itthon alulbecsült és alulfizetett munkaerő jobbítani akarna a sorsán. A nyugati határ közelében lévő szállodák képtelenek megtartani a dolgozóikat. Egy jó magyar szakácsnak például Ausztriában havi 4-500 ezer forintot is fizetnek, ez töredéke annak, amit egy osztrák, vagy olasz szakács kérne, ugyanakkor a magyar szállodák erre a fizetésre nem tudnak licitálni.

Súlyos veszély, ha a magyar felfedezések, kutatás-fejlesztési projektek többsége soha nem jut el a piacig. A felfedezéstől a piaci forgalmazásig vezető út igen hosszú, sokféle tudást, ismeretet igényel. Fodor István szerint *a nemzetközi hálózatokhoz csatlakozó cégek szempontjából alapvető versenytényező* az önérvényesítés, önmagunk eladni tudása. Különösen a közép-kelet-európai cégek számára fontos felismerés, hogy a cég marketingtevékenysége nem merülhet ki a termék piaci sikerének előmozdításában, ma már a cégben koncentrálódó tudás „eladásának” is fontos szerepe van a vállalati sikerben. (Fodor, 1998)

Ezen ismereteknek és a rájuk épülő tevékenységnek piaci értéke van, amely legtöbbször lényegesen meghaladja magának a felfedezésnek az értékét. A magyar kutató ma még elfogadhatatlannak tartja, hogy saját szürkeállománya termésének mások (is) haszonélvezői legyenek. Így viszont nincs termék és nincs haszon. Marad a szellemi tulajdon kizárólagos joga, amelynek piaci értéke szép lassan semmivé válik.

Meg kellene végre értenünk: a piac világát általunk nem megváltoztatható játékszabályok uralják. Ha ezt nem értjük meg, akkor a szellemi tőkének nem válik működő-tőkévé, hanem felhalmozott kincs marad. A kincsnek önmagában nincs hozadéka. A szellemi kincsnek ráadásul sajátossága: ha tulajdonosa nem képes hasznosítani, úgy az közkinccsé válik. A belőle származó anyagi hasznot pedig mások fölőzik le. Az eredeti tulajdonosnak legföljebb erkölcsi tőkéjét gazdagítja.

Mit ér tehát a szellemi tőke? Ha nem hasznosul, szinte semmit. Esetleg növelheti a tudomány művelőinek nemzetközi megbecsülését, de ezt nem lehet pénzre váltani. Márpedig - bármilyen profánul hangzik - az ország jövője szempontjából ez utóbbi a meghatározó. (Bihari, 1999)

A gazdaság versenyképessége korunkban elsősorban az alkotó munka tudás- és információtartalmának növelésével fokozható. Esélyünk a teremtő és egyszersmind együttműködésre kész tudás. A modernizáció elsődleges célja a gazdasági fejlődésben kiemelkedő szerepet betöltő emberi erőforrások alkalmassá tétele a tudás-intenzív információs társadalmakhoz való felzárkózásra. Elsősorban olyan területekre kell koncentrálni, amelyek tudás-intenzívek, vagyis ahol a szellemi hozzáadott értéket, a szaktudást lehet profitra váltani.

⁴ Bonifert Mária: Marshall-segély a Nyugatnak? Megjelent: Magyar egér Belvárosi Könyvkiadó, 1994. 20-26.o. (kiemelés tőlem: L.Á.)

Ünnepeljük a nemes kudarcot! - Ne áldozatnak tekintsük a jövőnkbe, a lehetőségeinkbe való befektetést!

Magyarországon a tudásalapú társadalom küszöbén "vészesen megrendült a tudás rangja. Az elmúlt öt évben a felsőoktatás támogatásának reálértéke az eredeti 65 %-ára, a K+F támogatásoké pedig 35 %-ára csökkent. A felsőoktatásban tevékenykedők bérezése - annak ellenére, hogy felelősségteljes munkájuk eredménye nemzetközileg piacképes, sőt keresett "high-tech termék": a diplomás, szakképzett emberfő - nemcsak nyugati összehasonlításban képviselhetetlenül alacsony, hanem még a hazai reálszférában pénzügyi vagy marketing területen elhelyezkedő fiatal diplomások kezdő fizetéséhez viszonyítva is. Napjainkban az üzleti szféra kutatóhelyeinek száma az 1988. évi felét sem éri el, pedig kevés vállalat maradhat életképes a jövőben, amelyik az innovációban lemarad. Jelenleg Magyarországon a K+F szféra a GDP 0,2-0,3 %-át kapja, míg a fejlett országokban 2-3 %-át, és még ezt a részesedést sem tartják elegendőnek!" (Balázs, 1999)

Ha történelmi múltunk tapasztalatait behatóbban elemeznénk, bizonyára kiderülne, miből fakad nemzeti méretű önbizalomhiányunk ott, ahol nem kéne, és visszataszító önelégültségünk, ott, ahol arra semmi okunk nincs. Félelmetes nemzeti önsorsrontásunk és ez nagyban hozzájárul ahhoz, hogy akkor is mi legyünk a vesztesek, ha még nem is kerültünk padlóra. Csak ennek tudható be az a vakság és sükettség, amely mintha nem hallja a vészjelzéseket az ország jövőért felelősséget érző tudósok szájából, akik felemelik szavukat az egyetemek integráció ellen, amely a sok jól hangzó érv mellett valójában felőrli a hasznos energiákat, ott devalválva az emberi erőforrást, ahol a legnagyobb szüksége lenne a megújulásra, a lépéstartásra. Pedig ha a kutatóhelyeken és az egyetemeken dolgozó tudományos munkatársak, kutatók, oktatók az alacsony fizetések, a kényszerelbocsátások miatt pályaelhagyásra, vagy az oktató-kutatómunkától teljesen távol álló munkák végzésére kényszerülnek, nem jut elég idejük a szakmai fejlődésre, és az oktatás színvonalának emelésére. Ha nálunk az oktatási beruházások áldozatul esnek a szűklátókörűség és téves prioritások okozta kényszerű takarékoságnak, akkor mitől lennének esélyeink arra, hogy a tudással, mint legfontosabb versenytényezővel és a képzett emberekkel, mint legértékesebb nemzeti erőforrásokkal versenyezzünk?

Forrásmunkák

- [1] Beck Mihály: A Nobel-díjasok és a magyar Nobel.díjasok
www//
- [2] Bihari István: Mit ér a szellemi tőke, ha magyar?
HVG
- [3] Bonifert Mária: Marshall-segély a Nyugatnak? Megjelent: Magyar egér Belvárosi Könyvkiadó, 1994.
- [4] Bögel György: A vagyon esténként hazamegy
VEZETÉSTUDOMÁNY 1998. 1. szám p.22-27
- [5] Bögel György: Tudásmenedzsment
MAGYAR TÁVKÖZLÉS 1999. november
- [6] Dr. Balázs Béla: Az információs társadalom küszöbén

-
- [7] Eperjesi Ferenc: A szellemi tőkéről
SZÁMVITEL, ADÓ, KÖNYVVIZSGÁLAT 1999/1 p. 19-20
- [8] Falusné Szikra Katalin: A tudás leértékelődése. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990.
- [9] Gyökér Irén: Ráfordítások elemzése az emberi erőforrások menedzsmentjének területén
VEZETÉSTUDOMÁNY 1992. 9-10. szám p.104-106
- [10] Hámori Balázs: Érzelemgazdaságtan
BKE VI, "VIP" sorozat, Budapest, 1996.
- [11] Inzelt Annamária: A tudáson alapuló gazdaság
VEZETÉSTUDOMÁNY 1998. 5. szám p.1-11
- [12] Laáb Ágnes: A humán tőke értéke és számbavétele
VEZETÉSTUDOMÁNY 1994. 12. szám p.35-40
- [13] Laáb Ágnes: A lelki bajok zavart okoznak (Szemléletváltás és a permanens tanulás)
CÉGVEZETÉS, 1995. október p.134-137
- [14] Laáb Ágnes: Út a vállalkozások felnőtté válásához
BKE VI, "VIP" sorozat, Budapest, 1996.
- [15] Laáb Ágnes: A humán tőkében rejlő esélyeink
Stratégiai menedzsment szöveggyűjtemény BKE, Alkalmazott Gazdaságtan Tanszék, Budapest 1996 p.85-102
- [16] Laáb Ágnes: Motivációs tévútak
Ünnepi kiadvány az "50 éves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Jubileumi tudományos ülészek 1998. október 1-3" elhangzott előadásokból, 3. kötet p.1946-1964)
- [17] Laáb Ágnes: Az iskola is üzlet (Felsőfokú gazdasági szakképzés)
CÉGVEZETÉS 1998. szeptember p.155-161
- [18] Laáb Ágnes: Motivációs illúziók (érdekeltség a vállalatoknál)
CÉGVEZETÉS 1999. November p. 161-172
- [19] Malasics András: A humán erőforrás töketényezőként való tükröztetése a számviteli információs rendszerben
Ünnepi kiadvány az "50 éves a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Jubileumi tudományos ülészek 1998. október 1-3" elhangzott előadásokból, 1. kötet p.19-37)
- [20] Naisbitt J. - Aburdene P.: Megatrendek 2000. OMIKK, 1991.
- [21] Osman Péter: A szellemi vagyronról újolag
VEZETÉSTUDOMÁNY 1992. 2. szám p.20-34
- [22] Osman Péter: Immateriális vagyon, szellemi vagyon
VEZETÉSTUDOMÁNY 1991. 9. szám p.19-25 és
VEZETÉSTUDOMÁNY 1992. 12. szám p.57-63
- [23] Schultz, T.W.: Beruházás az emberi tőkébe. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983,
- [24] Szabó Katalin: A tudás globális piaca és a lokális tanulás
- az 1998. November 20-án megtartott "Knowledge Transfer in the Information Age Budapest Autumn Workshop" Konferencia összefoglalója -
KÖZGAZDASÁGI SZEMLE, XLVI. évf., 1999. március (278-294. o.)
- [25] ELIASSON, GUNNAR: Competence Blocs and Industrial Policy in the Knowledge Based Economy. Royal Institute of Technology, Department of Industrial Economics and Management, Stockholm.
- [26] HUDETZ, WALTER: Europe's Way towards the Information Society: Current Initiatives and Activities – an Information Pool. Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research, Karlsruhe.

-
- [27] TAMÁS PÁL: Centre-Periphery Relations in the Information Age. MTA Szociológiai Intézet, Budapest.
- [28] KOIVISTO, JARI: Experiences and Comments on „Finland towards Information Society”. Programme in Finland, National Board of Education, Finnország.
- [29] FORAY, DOMINIQUE: Public knowledge, private property and the economics of high tech consortia. University of Paris Dauphine, IMRI.
- [30] FODOR ISTVÁN: The role of knowledge in the increasing competition. Ericsson Hungary, Budapest.
- [31] SZABÓ KATALIN: Revitalising the Markets or Reconstructing of Hierarchies? Declining Vertically Integrated Companies and Emerging Networks in the Information Age. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Budapest.
- [32] SHAPIRA, PHILIP: Promoting Industrial Networks: Learning from Policy Evaluation – The Case of USNet. Georgia Institute of Technology, Atlanta, Egyesült Államok és Fraunhofer Institute for Systems and Innovation Research, Karlsruhe, Németország.
- [33] GERSTLBERGER, WOLFGANG: Public-private-partnerships: suitable instruments for the development of regional information resources? Forschungsgruppe Verwaltungs-automation (Research Group on Automation in Public Administration), Universität Gesamthochschule, Kassel (GhK).
- [34] Tóthné Sikora Gizella: Emberi Tőke, emberi erőforrás, emberi tényező
VEZETÉSTUDOMÁNY 1997. 4. szám. p. 28-31
- [35] Varga Júlia: Oktatásgazdaságtan
Közgazdasági Szemle Alapítvány Budapest, 1998.
- [36] Varsányi Judit: A tudástőke értéke és hasznosítása. Szellemi vagyonhasznosítás és szerepe a cégérték növelésében
VEZETÉSTUDOMÁNY 1995. 3. szám p.5-16
- [37] Varsányi Judit: Tudáspiaci stratégiák
Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest, 1998.